

Van heinde en verre kwamen de belangstellenden in het voorjaar van 1456 naar het dorp Die Haghe. Onder de bonte schare vreemdelingen bevonden zich Engelsen, Duitsers, zelfs Spanjaarden en Italianen. Allen wilden het spektakel zien dat zich zou afspelen rond het Binnenhof en de Grote of Sint Jacobskerk. Deze waren de belangrijkste plaatsen tijdens de negende bijeenkomst van de ridders van de Orde van het Gulden Vlies: een exclusief gezelschap dat zesentwintig jaar eerder was opgericht door hertog Philips de Goede van Bourgondië (1396-1467). Alleen zijn belangrijkste en onkreukbaarste edellieden konden lid worden van die ridderorde.

Geregeld riep Philips zijn ridders ergens bij elkaar. Daarbij hadden de edelen het recht het doen en laten van hun medeleden aan een kritisch onderzoek te onderwerpen. In 1456 wilde de Bourgondische vorst het hebben over een onverkwikkelijke situatie in het bisdom Utrecht. Philips vond dat de bisschop aldaar met de grootste spoed het veld diende te ruimen ten behoeve van zijn bastaardzoon David.

Wandtapijten

De organisator had er alles aan gedaan om het de bijzondere gasten zo veel mogelijk naar de zin te maken. De muren van de Ridderzaal waren bekleed met kostbare wandtapijten. Er hingen versieringen aan de Spuiport, de doorgang tussen het grafelijk gebied en het dorp Die Haghe, ongeveer ter hoogte van het latere House of Lords. En ook voor de Grote Kerk moet flink in de buidel zijn getast. Het gebied rondom de grafelijke hof bruiste van de activiteiten. Uitbundige, Bourgondische, maaltijden vormden een welkome afwisseling van ingetogen discussies. Het vertoon was dit maal flink aangedikt. De machtige landheer van onder meer het gebied Holland wilde daarmee de hardnekkige geruchten ontzenuwen, dat hij geen geld zou hebben om een dreigende oorlog te kunnen bekostigen.

Banieren

Uit alle windstreken kwamen de kleurig uitgedoste ridders met pages, knechten en soldaten het dorp binnenrijden. De paar duizend bewoners die Die Haghe telde wreven zich de ogen uit. Eerst togen de deelnemers op zaterdag 30 april te paard vanaf het Binnenhof naar de Grote kerk. Gadegeplagen door een menigte belangstellenden trok de stoet voorbij. Banieren wapperden fier in de wind. Voorop ging Philips. Zijn ridders volgden. Twee aan twee. Allen gehuld in de verplichte rood scharlaken gewaden, gevoerd met witte zijde. Daar overheen lange, met bont versierde paarse mantels. De twee volgende dagen werd dezelfde tocht richting Grote Kerk gemaakt, voor een dienst ter nagedachtenis aan de gestorven kameraden. Dit maal hadden de edelen hun kleurige kleden ingeruild voor stemmige zwarte exemplaren.

Afwezigheid

Het politieke vraagstuk over de be-

geerde bisschopszetel kwam aan de orde in de Ridderzaal. Er werd berouwvol boete gedaan door een afvallige Gulden Vlies-ridder en de invloedrijke hertog kreeg uiteindelijk zijn zin: zijn bastaardzoon werd bisschop van Utrecht.

Toen eenmaal de Gulden Vliesridders tevreden huiswaarts keerden lieten zij als aandenken hun wapenbord achter. Nog steeds hangen die in de kerk. Sommigen beweren dat het zestiende eeuwse reconstructies zijn, omdat een felle brand in 1539 het authentieke materiaal in de as legde. Aangenomen wordt dat het wapen van Philips — dat aan de pilaar tegenover de preekstoel hangt — in elk geval wel authentiek is.

De roemrijke periode uit het leven van de Jacobskerk staat uitvoerig beschreven in het boek 'De Grote of Sint Jacobskerk van 's-Gravenhage'. Vandaag is dit overhandigd aan koningin Beatrix. Zelf is zij overigens ook Ridder in de Orde van het Gulden Vlies.

Zieleheil

De bewogen levensloop van de Oude Jacob gaat terug tot rond 1400. Op de plek waar waarschijnlijk eerst een kapelletje van hout stond, werd toen een gebouw van steen opgetrokken. Voor de bewoners van de nabijgelegen grafelijke hof bestond een aparte gebedsruimte. Zij knielden voor hun zieleheil op de grond van de aan het eind van de vorige eeuw gesloopte Hofkapel, achter het Binnenhof. Het protestante geloof bestond toen nog niet. De Grote Kerk puilde uit van de altaren en kapelletjes. De grond bleek een geliefde plek om in begraven te worden en werd met groot enthousiasme omgewoeld.

Welgestelde nabestaanden veroorloofden zich daarbij een passend grafmonument. Zoals gebeurde bij Philips, landgraaf van Hessen-Philipsthal († 1721). Zijn door rouw verscheurde gemalin gaf de bekende architect Daniël Marot — verantwoordelijk voor onder meer de achttiende eeuwse uitbreiding van het stadhuis aan de Groenmarkt — opdracht een gedenkteken te ontwerpen. Het werd een zwart marmeren tombe met een kolossaal wit beeld van de ontvallen eega. Iets dergelijks gebeurde ook bij zee-admiraal Jacob van Wassenaer-Obdam, in 1665 sneuvelde bij Lowestoft, in een zeeslag met de Engelsen. Na een voltrefter is nooit meer iets van hem teruggevonden.

Brand

Bijna honderd jaar na het vertrek van de Gulden Vliesridders, in 1539, sloeg de bliksem in de toren. Er ontstond een vuurhaard. Geholpen door een krachtige noordwestenwind grepen de vlammen gretig om zich heen. Van de kerk bleven alleen de muren en zuilen nog staan. Aanpalende huizen werden in hun geheel door het vuur opgeslokt. Zelfs in de Spuistraat moesten enige huizen het ontgelden. Niet ontmoedigd door die onverwachte rampspoed nam de bevolking de wederopbouw ter hand. Twee loterijen in 1547 en 1547 zorgden voor een deel van het benodigde

geld. Op een platform bij de kruising van de Kneuterdijk met de Lange Vijverberg werden dag en nacht lootjes getrokken.

Als betaalmiddel namen de initiatiefnemers werkelijk *alles* aan. Na de laatste trekking was daarom ruim tien jaar rekenwerk nodig om te weten wat nu eigenlijk de precieze opbrengst was van de ingeleverde vaten wijn, landerijen, tonnen haring, schuldbrieven, schilderingen en edelstenen.

Hagepreek

In de roerige tijd van de Hervorming zou de kerk zijn katholieke verleden wild van zich afschudden. Als een niets ontziende werfelwind raasde de Beeldenstorm in 1566 vanuit Vlaanderen richting Den Haag. Vanuit zijn raam zag een verbitterde Cornelis Suys, de voorzitter van het Hof van Holland, hoe een menigte zich voor een hagepreek verzamelde op de Kneuterdijk. Als overtuigd katholiek besloot hij gepaste maatregelen te nemen.

Suys belegde een vergadering met het gemeentebestuur over de wijze waarop het gevaar kon worden afgewend. Tot grote verbazing van de aanwezigen kwamen Hagenaar Dirk Joosten en Delftenaar Adriaan Meninck de vergadering binnen. Of de heren het goed vonden dat zij 'op fatsoenlijke wijze' de kerken gingen zuiveren. Met stomheid geslagen werd met het voorstel ingestemd. Beter dit dan een tomeloze woedeuitbarsting. De twee initiatiefnemers kregen zelfs ter assistentie twaalf werklieden toegewezen.

Uit voorzorg had het kerkbestuur van tevoren wel de kostbaarste dingen weggehaald of verstopt. Nog in 1856 werd bij bouwwerkzaamheden aan de Grote Kerk een verteerde zak aangetroffen met munten, beelden, kandelaars en andere misattributen.

Zerk

Nadat de kerk omstreeks 1576 voorgoed in handen kwam van de protestanten, werd de Oude Jacob in 1795 opnieuw het slachtoffer van een hardhandige zuiveringsactie. Franse soldaten waren dat jaar Den Haag binnengevallen en lieten met het geweer in de aanslag weten dat iedereen gelijk was. Alles wat maar enigszins riekte naar de adelstand of rijkdom moest verdwijnen.

Eigenaren moesten hun wapenborden uit de kerk komen weghalen. Voor het merendeel van de vijfhonderd borden meldde zich niemand; ze werden op een hoop gegooid en tijdens een openbare verkoop van de hand gedaan.

Ook de trotse wapens op de grafstenen moesten het ontgelden. Dat sommige afbeeldingen de dans zijn ontspongen is te danken aan wakkere nabestaanden. Heimelijk hadden zij de zerk omgekeerd, zodat het familiewapen niet te zien was.

Stramme ledematen

De laatste twee eeuwen is er tot vijf maal toe gesleuteld aan de vermoeide en stramme ledematen van de bejaarde Jacob. De huisjes die vertrouwelijk tegen de eeuwenoude buitenmuren leunden, gingen tegen de vlakke. Er kwam een verplicht eind

Hc 14/11/87 I

aan het begraven in de kerk en het historische gebouw werd voortdurend aangepast aan de technische vooruitgang.

Bij de voorlaatste opknabbeurt — tussen 1951 en 1962 — is wat makkelijk over de vocht- en ongedierte problemen gestapt. Bovendien liep het aantal kerkgangers drastisch terug en bleef het onderhoud achterwege. Zwammen tierden welig, bonte knaagkevers vraten zich dwars door de zware balken. De eens zo trotse Sint Jacob werd het zorgkind onder de Haagse kerken.

Tijdens de recente restauratie, die in januari 1986 van start ging, zijn erbarmelijke toestanden aangepakt en is de kerk geschikt gemaakt voor allerlei doeleinden. De Jacob verheft zich weer fier in het Haagse centrum. Bovendien is de oude band met het Oranjehuis aangehaald: na diverse koninklijke huwelijken en doopplechtigheden uit het verleden, luidt koningin Beatrix vandaag de nieuwe levensfase van de kerk in.

(Bron: o.m. 'De Grote of Sint Jacobskerk van 's-Gravenhage', geschreven onder redactie van C.M. Nigten en C.F.C.G. Boissevain. Uitgeverij Waanders).

Stichtingsvoorzitter mr. W. J. Geertsema:

'We hebben met geld gewoekerd, en er blijven altijd wensen'

Hc 14/11/87 $\frac{\pi}{\pi}$

Er heerst die middag een betrekkelijke stilte in de Grote Kerk in Den Haag, die vandaag in koninklijke aanwezigheid wordt heropend. Geen gewijde stilte, een eigenlijk ondefinieerbare sfeer: Hier en daar wat geklop of getimmer, hol weerkaatsend in de leegte. De laatste hand aan de kerk na een tijdperk van grondige restauratie, de Oude Jacob bleek immers nog maar zwakjes op z'n grondvesten te staan. We lopen met het bestuurslid mevrouw C.A. van Herwaarden-Canneman door het immense schip. Vloer en zuilen glanzen helder op. De najaarszon penseelt vlammeende tinten op het gebrandschilderde raam aan de noordzijde. „Hier”, wijst mevrouw van Herwaarden. „Dat deurtje achter de re-

geringsbanken. Daar kwamen destijds de leden van het koninklijk huis binnen als ze zich een beetje wilden onttrekken aan te grote belangstelling. Oh, we hebben nog veel meer ontdekt. Het is ongelooflijk wat zo'n kerk prijsgeeft aan geheimen als je eenmaal aan het zoeken slaat. Zo hebben we ook serviesgoed van koningin Wilhelmina gevonden. Namaan-Wedgwood. Er was ook een 'sprookjeszolder' in een bijgebouw. Daar vonden we bij voorbeeld een aantal banden die om oude en destijds, bij de vorige restauratie verkochte lichtkronen zaten, nog een geschenk van koningin Emma. Verder troffen we op die zolder onder meer een groot aantal bijbels aan. Uit het archief van de Willemskerk”.

Melaatsen

„En daar”, ze wijst enthousiast in het rond, zo'n kerk wordt immers na veelvuldig bezoek een intieme vriend, „daar vind je nog de spleet in de muur voor de melaatsen of lepra-lidmers. Die konden dan van buiten de dienst volgen. Veilig voor de kerkgangers, vond men”.

Er is ook een onbekende grafplaat gevonden. Vlak bij het monument van de in de lucht gevlogen admiraal van Wassenaer-Obdam, die hier nu zonder stoffelijke resten symbolisch in steen wordt vereerd.

Tijdens zo'n rondgang binnen een ruimte, waar het verleden bijna opdringerig wordt mag men toch het heden niet verwaarlozen. Want de kerk is nu toch echt gerestaureerd, vergeleken hiermee betekenden de zogenaamde restauraties uit de jaren twintig en zestig maar lapwerk.

Deze restauratie was zo volledig als een technische restauratie maar kan zijn. Toch zijn de buitenmuren nog steeds zo van vocht doortrokken dat hier per kubieke meter nog 150 liter water is achtergebleven. Een gegeven dat nauwkeurig in de gaten dient te worden gehouden tijdens de volgende onderhoudsbeurten. En er is al zoveel water van die muren 'afgetapt'...

Fonds

Vier miljoen kostte de restauratie. Geld, opgebracht door het ministerie van wvc, de kerkvoogdij en de provincie Zuid-Holland en met een klein aandeel van de stichting Grote Kerk. Apart daarvan is er een onderhoudsfonds van 2,1 miljoen, waarvoor het rijk, de gemeente Den Haag en de stichting Grote Kerk tekenden.

Tevreden? Zeker. Natuurlijk. Want alle verzakkingen, lekkages, technische mankementen zijn ondanks onverwachte moeilijkheden, tegenvalers vaak ook in financiële zin, bevredigend weggewerkt of verholpen. Er zit veel 'onzichtbaars' bij de restauratie in de Grote Kerk.

Dat lijkt op het oog wellicht niet

spectaculair, maar het resultaat is er wel naar. Ook de sanitaire voorzieningen, de keuken, de verlichting, de verwarming en akoestiek zijn op peil gebracht. Zo scheidt een gigantisch (22 meter hoog, 500 kilo zwaar) akoestisch, blauwgrijs gordijn het hoogkoor van het middenschip, dat tijdens het toeristenseizoen geheel kan worden verwijderd. Met het gordijn wordt de beruchte nagalm, waaraan predikanten hun galmende preektoon hebben te danken, van 7 tot 3 seconden teruggebracht, hetgeen aanvaardbaar wordt genoemd. Om alle aanpassingen te kunnen verwerkelijken is echter nog steeds zo'n 750.000 gulden nodig. Zo moet het orgel nog worden gerestaureerd. De entree is nog niet tochtvrij gemaakt. Een verplaatsbaar 'winkeltje' hoort ook tot de wensen. En een doorlopende videopresentatie. Laatste wens: (nieuwe) fondsen, sponsors, donateurs, steeds meer donateurs. Men telt er nu 3.500. Waarom zijn er geen 5.000 Hagenaars te vinden die hun kerk zijn toegedaan?

Waardigheid

„Kort en goed”, zegt stichtingsvoorzitter W. Geertsema in de 15e eeuwse kapel van de familie Van Assendelft „we moeten voorlopig gewoon dóórgaan met gelden werven. We hebben nu eenmaal als doelstelling de Oude Jacob in dienst van de burger te stellen, voor orgelconcerten, voor koorzang, voor andere muziekkuitvoeringen of bepaalde diensten op bepaalde godsdienstige hoogtijdagen. En voor meer triviale bezigheden als beurzen, (mode)shows. Noem maar op. Niet alles natuurlijk. Een en ander moet overeenstemmen met de waardigheid van de kerk. Zodat ik meen dat anti-godsdienstige betogingen hier minder passend zijn”.

„De kerk is nu gereed voor dat multifunctionele gebruik”, vervolgt mr. Geertsema. „De koren tonen zich tevreden. Dat akoestische gordijn is werkelijk uniek. We hebben inmiddels de eerste boekingen binnen, zoals een congres van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en op 25 november krijgen we de ingebruikstelling van de Stadsverwarming en de viering van haar tienjarig bestaan. Dan krijgen we avonden van Haga Cantare enzovoort. Van de opbrengst van de evenementen kunnen we weer huishoudelijke zaken bekostigen”.

Mevrouw Van Herwaarden: „Ik wil nog een woord van dank uitbrengen aan alle medewerkers, van de architecten tot de handwerkerslieden. Iedereen heeft zich volledig ingezet. De samenwerking was voortreffelijk”.

Iemand roept in de kerk. Het galmt. „Heeft u geteld?” vraagt de heer Geertsema. „Ongeveer vier seconden. Het gordijn was echter geopend”.

foto's Theo Böhmers

Mevrouw C. A. van Herwaarden-Canneman en mr. W. J. Geertsema: 'Er is iets goeds tot stand gebracht'.